

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Стаття присвячена питанням моделювання педагогічного процесу розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури в системі підвищення кваліфікації. Визначені структурні компоненти моделі: зміст, завдання, методи і принципи, критерії сформованості полікультурної компетентності, а також педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності.

Ключові слова: *моделювання педагогічного процесу, полікультурна компетентність, компетентнісний підхід, підвищення кваліфікації.*

Реформування українського освітнього простору потребує глибоких перетворень в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Дослідження вітчизняних науковців стали важливим доказом того, що освіта сьогодні має орієнтуватись на запровадження компетентнісного підходу, підґрунтям для якого є особистісно орієнтоване, диференційоване та розвивальне навчання. Орієнтири лише на знаннєву парадигму освіти, сьогодні, вже не є дієвими, адже така система має не лише надавати знання, проте прищеплювати уміння пошуку знань, знаходження власного місця того, хто навчається в життєвому просторі. Сучасні світові тенденції спонукають систему освіти до розуміння необхідності відмови від застарілої системи трансляції знань від учителя до учня, адже учитель має бути людиною з новим світоглядом, здатним усвідомити себе носієм загальнокультурних цінностей. Одним з дієвих засобів підвищення рівня якості освіти, за визначенням європейських освітян, є компетентнісний підхід до навчання. Серед пріоритетних завдань компетентнісного підходу - не лише знаннєва поінформованість того, хто навчається, а уміння на підставі

отриманих знань вирішувати нагальні проблеми. Відтак, постає питання: Чи готові сучасні вчителі до реалізації компетентнісного підходу в сучасних умовах стрімких та глобальних життєвих перетворень? Адже мова йде про перехід загальноприйнятого алгоритму передачі інформації від «знаю, що» до «знаю, як». Тому, варто, на наш погляд, ще раз звернутись до проблеми підготовки вчителів в умовах післядипломної освіти, головною метою якої повинна стати не зосередженість на вузькопрофільній спеціалізації, на суто академічній освіченості, а розвиток ключових компетенцій, важливих для реалізації засад компетентнісного підходу.

Дослідниця проблем компетентнісного підходу в сучасній освіті О.Овчарук провела узагальнену класифікацію головних переліків ключових компетенцій, які розподілились за трьома основними блоками (ключовими групами компетенцій): соціальні, мотиваційні та функціональні компетенції. Соціальні компетенції пов'язані з оточенням, життям суспільства, соціальною діяльністю особистості, мотиваційні компетенції пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості, функціональні компетенції пов'язані зі сферою знань, вмінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом [1].

Науковець І. Родигіна серед таких ключових компетенцій особистості як: соціальна (здатність працювати в команді, брати на себе відповідальність, займати активну життєву позицію); комунікативна (здатність виконувати спілкування різними мовами спілкування); інформаційна (здатність здобувати та осмислювати отриману інформацію); саморозвитку та самоосвіти (розуміння навчання як безперервного процесу, необхідності постійного самовдосконалення); продуктивної творчої діяльності (здатності творчо підходити до конкретного виду діяльності та орієнтації на успішний результат), окреме місце відводить полікультурній компетенції, що передбачає оволодіння здобутками культури, а також розуміння відмінностей та рівнозначності всіх рас, народів та етносів, культурних, мовних та релігійних уподобань, здатність жити в мирі з людьми

інших культур[2]. В сучасних умовах зміни освітньої парадигми напрочуд важливого значення набуває уміння та готовність сучасного учителя до діяльності в багатовекторному, з точки зору різноманітності національного та культурного складу, суспільстві. На наш погляд, розвиток полікультурної компетентності у вчителів будь-якого предмету є важливим компонентом професіоналізму фахівця, тим більше це стосується вчителів-предметників гуманітарного циклу, серед яких належне місце займає предмет «Зарубіжна література».

Повертаючись до питання готовності вчителів до реалізації компетентнісного підходу до освіти взагалі та визначаючи рівень сформованості полікультурної компетентності вчителів, зокрема, вчителів зарубіжної літератури, варто зазначити, що проведений аналіз довів, що проблема формування полікультурної компетентності у вчителів зарубіжної літератури виокремилась в самостійну одиницю відносно недавно. Аналіз програмового матеріалу, що супроводжує вивчення зарубіжної літератури, з'ясував, що основний акцент у викладанні предмету робиться на формуванні читацької, літературознавчої та соціокультурної (вона розглядається як можливість формування любові до рідної мови та культури, як усвідомлення самотності традицій власного народу, поваги до інших народів світу) компетентностей. Щодо полікультурної компетентності, вимоги стосовно формування такої компетентності не вказані. Враховуючи потребу впровадження полікультурної освіти, виникає необхідність розвитку полікультурної компетентності вчителів, при чому як на етапі підготовки спеціалістів, так і на етапі удосконалення їх професіоналізму. Досягнення успіху будь-якого педагогічного процесу залежатиме від якості моделювання зазначеного процесу. Процес моделювання складових системи освіти дозволяє визначити основні вимоги та умови, що сприятимуть розвиткові зазначених складових, виокремити принципи та методи згідно яких функціонує ця складова та дозволяє встановити практичний ефект від запропонованих педагогічних методів та форм на етапі формування умінь.

Запропонована модель має відтворювати найважливіші компоненти досліджуваного явища, що дає змогу аналізувати зазначені компоненти та системні властивості з точки зору ефективності їхнього застосування, прогнозувати та скеровувати подальший процес розвитку певних властивостей в наслідок чого-забезпечити кінцевий результат дослідження.

Довідкова література тлумачить поняття «модель» як «зразок якого-небудь виробу, взірцевий примірник чогось...зразок, що відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об'єкта, використовується для одержання нових знань про об'єкт...уявний або умовний (зображення, опис, схема і т. ін.) образ якого-небудь об'єкту, процесу або явища, що використовується як його представник [3,683]. Процес моделювання тлумачать як метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень(оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю). Моделювання передбачає відтворення найважливіших компонентів досліджуваного явища, що дає змогу аналізувати, прогнозувати та скеровувати застосування даних компонентів в процесі розвитку певних властивостей, тим самим забезпечуючи кінцевий результат дослідження.

Отже, педагогічна модель – це система, в структурі якої визначені взаємопов'язані елементи, серед яких наявна мета, завдання, принципи, форми та методи, особливі умови, завдяки яким функціонуватиме ця система та як будь-яка система має визначитись з суб'єктом, об'єктом та предметом на які спрямовуватиме свою діяльність. Таким чином, суб'єктом моделювання розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури виступають власне практикуючі вчителі зарубіжної літератури.

Об'єктом моделювання є система післядипломної педагогічної освіти, а предметом моделювання – одна з важливих компетентностей, що виокремлюється в структурі професійної компетентності педагога –полікультурна компетентність.

Фундаментом теорії навчання в системі післядипломної освіти є андрагогічні принципи, оскільки саме принципи, як вихідні положення,

основні вимоги визначають діяльність на шляху досягнення мети. Серед основних андрагогічних принципів (принцип опори на власний досвід того, хто навчається, принцип спільної діяльності, принцип індивідуалізації навчання, принцип елективності навчання, принцип актуалізації результатів навчання, принцип усвідомлення навчання та ін.)[4,90], на які ми спирались при побудові моделі розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури особливої уваги, на наш погляд, заслуговують принципи системності, контекстності та принцип пріоритету самостійного навчання.

Принцип системності навчання передбачає об'єктивне співвідношення теоретичної складової навчання: змісту, цілям, методам навчання, формам і засобам навчання, з практичною складовою- отриманими результатами навчання, принцип контекстності навчання структурує навчання відповідно до специфіки професійної діяльності індивіда та спрямовує діяльність не тільки на покращення професійного рівня, а й на вдосконалення особистісних якостей того, хто навчається, принцип пріоритету самостійного навчання передбачає самоскерованість того, хто навчається власним процесом навчання. Розвиток цієї компетентності у вчителів зарубіжної літератури визначається рівнем їх готовності до роботи в умовах полікультурного середовища. Така готовність, в свою чергу, визначається уподобаннями професійно-ціннісних орієнтирів, на які спираються вчителі у процесі планування та проведення занять (орієнтація на професійне спілкування, міжкультурну взаємодію, загальний культурологічний рівень вчителя), вмінням розвивати освітні потреби учня, вмінням навчити учнів міжкультурній взаємодії. Полікультурність світоглядної позиції сучасного вчителя є невід'ємною складовою не тільки в контексті професійної підготовки фахівця, проте є важливою умовою розвитку когнітивного компоненту в структурі особистості даного вчителя. Як довів проведений аналіз, сформованість полікультурної компетентності вчителів зарубіжної

літератури має складатись з методичної, психолого-педагогічної, організаційно-технологічної та емоційно-вольової складової.

Реалізація мети моделювання процесу розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури можлива через виконання певних завдань, що відображають поетапний алгоритм дій на етапі формування даної компетентності та знаходяться у взаємозалежності одне від одного. Серед таких завдань були визначені наступні:

- 1.Засвоєння вчителями зарубіжної літератури системи понять і уявлень про полікультурне середовище;
- 2.Толерантне ставлення до культурного різноманіття;
- 3.Культурологічний підхід до навчання;
- 4.Компетентнісний підхід до викладання предмету «Зарубіжна література».

Вирішення перших двох завдань спонукає вчителів до перегляду підходів до викладання предмету з урахуванням освітніх та світових потреб. Впровадження культурологічного підходу в навчання, передбачає переосмислення процесу розвитку людства, динаміку змін або усталеності різних ціннісних орієнтирів, норм та способів людського буття, узагальнену картину світу та передачу культурного досвіду поколінь. Саме культурологічний підхід до викладання зарубіжної літератури сприяє подоланню культурного моноцентризму та розумінню повноцінності чужої культури.

Компетентнісний підхід до викладання предмету сьогодні, є одним з провідних підходів освітньої системи нашої держави. Напрочуд важливого значення, на сучасному етапі, набуває переосмислення кваліфікаційних вимог до вчителя. Адже компетентний педагог –це не лише обізнаний спеціаліст з точки зору знань та методичної детермінанти. В структурі педагогічної компетентності вчителя необхідно зробити акцент на особистісно- мотиваційній та діяльнісній складовій. Компетентний вчитель зарубіжної літератури має не тільки володіти мистецтвом слова та знайомити

зі зразками світової культури, а й формувати ставлення з позицій толерантного відношення до поданих зразків.

Запропоновані мета та завдання зумовили визначення змісту процесу розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури. Ми вважаємо, що в цьому процесі структурними одиницями змісту повинні стати знання, уміння та навички з супутніх наук: з педагогіки, культурології, філософії, психології та соціології, оскільки джерелом вивчення цих наук є людина, її буття, особливості становлення людської свідомості.

У контексті обговорення моделі розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури, важливим етапом є розгляд методів, вибір яких був обумовлений контекстом реалізації полікультурної освіти в Україні, ситуативною обумовленістю використання таких методів, а також внутрішніми факторами викладання зарубіжної літератури. Для процесу розвитку зазначеного виду компетентності вчителів зарубіжної літератури були представлені такі методи як от: словесні, проблемно-пошукові, інтерактивні, спеціальні та ситуативні. Серед спеціальних методів, які сприяли розвитку даного виду компетентності, були: метод знаходження спільного та пошуку відомостей про інших, метод боротьби із стереотипними поглядами, метод розвитку терпимості та толерантності, метод пошуку майбутнього співробітництва. Серед форм роботи, що ми використовували під час застосування зазначених методів були дебати, переговори, диспути, рольові та ділові ігри.

В контексті моделювання процесу розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури, ми приділили увагу роботі системи підвищення кваліфікації вчителів, що реалізується у різних формах організації навчальної та позанавчальної діяльності (курсний та міжкурсний періоди). Безумовно, особливу увагу, в контексті розвитку полікультурності вчителів зарубіжної літератури, варто акцентувати на міжкурсному періоді, адже безперервність процесу освіти в структурі післядипломної педагогічної освіти - це запорука успішного досягнення

поставленої мети. Міжкурсова робота слухачів в контексті полікультурності має бути спрямована на всебічний розвиток як професійних, так і особистісно –творчих здібностей, що ми розуміємо як розвиток здатності до самоосвіти. Серед форм роботи, що були запропоновані вчителям у міжкурсний період, визначились: постійно-діючий проблемний семінар з питань методики викладання зарубіжної літератури в контексті запровадження полікультурності в освіті, регіональні семінари, семінари-практикуми, методичні об'єднання, наради, засідання круглих столів у форматі розвитку полікультурної компетентності практикуючих учителів.

Розв'язання проблеми розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури знаходиться у площині ефективного досягнення поставленої мети лише через дотримання певних педагогічних умов та визначення критеріїв та рівнів сформованості цієї компетентності. Отже, педагогічними умовами розвитку полікультурності вчителів зарубіжної літератури були визначені:

1. Оновлення змісту освітніх стратегій в системі післядипломної освіти, готовність вчителя, готовність викладача- андрагога;
2. Розвиток полікультурної складової професійної діяльності вчителя ЗЛ на основі діалогічності;
3. Оновлення змісту підвищення кваліфікації на принципах демократичності, діалогічності, відкритості, цілеспрямованості, гуманізму;
4. Активізація пізнавально-пошукової діяльності шляхом освоєння новітніх педагогічних технологій викладання;
5. Підготовка викладача- андрагога до роботи з вчителями ЗЛ, здатного до реалізації оновлення змісту та технологій вивчення ЗЛ, спроможного створити полікультурне середовище;
6. Наявність моделі розвитку полікультурної компетентності вчителів ЗЛ у системі підвищення кваліфікації.

Критеріями сформованості полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури були визначені ціннісно-мотиваційна, когнітивна та діяльнісно-креативна детермінанти. У відповідності до цих критеріїв були визначені рівні розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури: високий (стійка сформованість полікультурної світоглядної позиції), середній (достатня сформованість культурологічних знань), низький (відсутність усвідомлення явищ культурного розмаїття).

Таким чином, наскрізним мотивом запропонованої моделі є ідея оптимізації процесу навчання в системі підвищення кваліфікації, орієнтуючись на відмову від знаннєвої парадигми на користь компетентнісного підходу. Запропонована модель, у результаті злагодженої роботи її структурних складових сприяє практичному розв'язанню сучасної проблеми розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури в системі підвищення кваліфікації, в результаті чого відмічається позитивна динаміка розвитку зазначеної компетентності.

Kotenko Olga

The article is dedicated to some questions of foreign teachers polycultural competence development in the system of pedagogic personnel post-graduate training. It is determined the structure components of the model: content, task, methods and principles, polycultural competence criteria and as well pedagogical conditions of the polycultural competence development.

Key words: *pedagogical model, polycultural competence, competence approach, post-graduate training.*

Стаття посвящена вопросам моделирования педагогического процесса развития поликультурной компетентности учителей зарубежной литературы в системе повышения квалификации. Определены структурные компоненты модели: содержание, задания, методы и принципы, критерии сформированности поликультурной компетентности, а также педагогические условия развития поликультурной компетентности.

Ключевые слова: моделирование педагогического процесса, поликультурная компетентность, компетентностный подход, повышение квалификации

Література:

1. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід до формування змісту сер. освіти: досвід зарубіжних країн//компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та укр. перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ під заг. редакцією О. В. Овчарук-К: «К.І.С»,2004.-112с.
2. Родигіна І.П. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів//Зміст, форми і методи навчання.-2005.-№1.-С.34-38
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови, під ред.В. П. Бусел, М. Д. Василеса-Дерибас та ін.,Перун-Ірпінь,К.-2005.-1728с.
4. Змеєв С.И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых.- М.:ПЕР СЭ,2003.-207с.
5. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: учебное пособие для высш. учеб. завед.; под. ред. В. А. Слостенина, И. А. Колесниковой.-2-е изд., стер.-М.: Издательский центр « Академия»,2007.-288с.